

Toespraak tijdens nieuwjaarsbijeenkomst van de Provincie Noord-Brabant
Dr. W.B.H.J. van de Donk, Commissaris van de Koning, 9 januari 2014
(alleen gesproken woord geldt)

- Begroeting, welkom: namens het provinciebestuur (PS/GS): Zelig Nieuwjaar. Integraal werken: in Zelig zit gezond, gelukkig, voorspoedig, succesvol etc.
- Bijzonder woord van welkom aan ir. Annemie Burger, onze nieuwe provinciesecretaris, Ik zal haar straks graag aan U voorstellen. Algemeen directeur. Wil Rutten nu in Peru, dank voor zijn grote inzet!
- Nog een verandering. Voor het eerst sinds 1850 staat er weer een commissaris van de Koning, toen natuurlijk des Konings, om U allen een voorspoedig en gelukkig nieuw jaar toe te wensen. In 1850 was dat Antonius Josephus Lambertus Borret. Deze als gevolg van Thorbecke's wetgevende arbeid met ingang van 1850 met deze toen nieuwe titel getooide jurist was in Gemert geboren.
- Eerder was hij al gouverneur van Noordbrabant, vanaf 1842, en toen de eerste –zo noemde men dat in Haagse kringen- ‘inheemse’ gouverneur in onze provincie. In andere provincies vertrouwde men al eerder het provinciaal bestuur aan inheemse types toe. In Brabant moest je daar natuurlijk ook een beetje mee uitkijken.....
- We deden ook nog niet zo lang mee. Pas sinds de bezetting door Napoleon, en later de vorming van het Koninkrijk der Nederlanden in de jaren 1813-15, waarvan we nu het 200 jarig bestaan vieren, telde Brabant, zo is althans het gangbare en soms ook wel gekoesterde beeld, als provincie een beetje mee.
- Maar pas in 1842 was de tijd rijp voor een bestuurder afkomstig uit de eigen provincie.
- Borret was voorafgaand aan zijn benoeming als gouverneur overigens nauw betrokken bij het opstellen van de nieuwe Grondwet die nodig was na het verlies van het zuidelijk deel van het in 1814/5 jong geboren Koninkrijk, het huidige België.
- Voor wie wil weten zien hoe, zomaar ineens, en als gevolg van een irrationeel, opportunistisch en machtspolitiek spel dat vooral zichzelf ten doel heeft, grenzen zomaar ineens kunnen worden verlegd, raad ik de recent verschenen biografieën van de eerste drie Koningen aan, met name die van Koning Willem I en Koning Willem II. Al is het alleen maar als waarschuwing voor de huidige tijden.

- Laat ik een les uit die tijd leren: wanneer er sprake is van onderlinge verdeeldheid en falende samenwerking, worden de wezenlijke beslissingen *over* en *voor* je, en niet *door* jezelf genomen. L'union fait la force. Inderdaad. En dat lukt dus niet als die eenheid een *farce* is. In Brabant moeten we kiezen voor elkaar, anders gaan anderen voor Brabant kiezen. Het is nog steeds waar, en wellicht actueler dan ooit.
- Mag ik deze les ook eens meegeven aan de Brabantse gemeenten, die soms om regie van de provincie vragen als het om hun toekomst gaat. Er is met het agenderen van de rapporten van Helmi Huijbrechts een proces gestart dat, in goede samenspraak tussen provinciebestuur en de Vereniging van Brabantse Gemeenten, uiteindelijk moet leiden tot een goed op de toekomst toegerust lokaal bestuur.
- Dat vraagt om veel discussie en meningsvorming, en die is in volle gang. En de typische rol van een middenbestuur, daar is sinds de tijd van Thorbecke niet zoveel in veranderd, daarbij is die van stimulator, verbinder, procesbewaker en toezichthouder.
- En ja. Als er in het proces van lokale samenwerking alleen maar aan het naakte eigenbelang wordt gedacht, en er geen bereidheid is tot een goede, toekomstgerichte en eerlijke dialoog, dan is de provincie uiteraard geroepen een rol te spelen. Maar de mate waarin we geneigd zullen zijn ons directief met de keuzen die onze gemeenten in dezen maken te bemoeien, is rechteomgekeerd evenredig met de mate waarin onze gemeenten er zelf onderling en *samen* in slagen om zich adequaat voor te bereiden op toekomstige ontwikkelingen. En daar ook beslissingen over te nemen. Voor talmen is geen tijd. Tempo is een thema! Ik zou dus niet al te schamperend spreken over de mate van provinciale regie. Die is er wel degelijk, maar we zijn Alfred Hitchcock niet! Wij hebben meer de stijl van Woody Allen.
- Maar goed. In 1850 werd de Gemertse jurist dus de eerste Brabantse gouverneur voor Noordbrabant, toen inderdaad nog officieel aan elkaar geschreven. Pas in de nieuwe provinciewet van 1962 gaf de Haagse wetgever toe aan het hardnekkige en eigenwijze karakter van de Brabanders, die het bijna een eeuw lang eigenwijs met een koppelteken bleven schrijven.
- Noord-Brabant is sinds de tijd van het beginnende Koninkrijk ver gekomen, en heeft zich mede dankzij de inspanningen van de eerste Koningen (met name Koning Willem II verbleef graag in het zuidelijke deel van het Koninkrijk) de afgelopen 200 jaar voorspoedig ontwikkeld.

- Uit recent onderzoek blijkt overigens dat die ontwikkeling in belangrijke mate ook het gevolg was van het hardwerkende en ondernemende volk in onze provincie zelf. En ook de al genoemde eigenwijsheid speelde daarbij een rol. In het binnenkort te verschijnen boek 'Het Nieuwste Brabant' wordt nieuw onderzoek gepresenteerd, waaruit blijkt dat Brabant ook in de zogenaamde generaliteitsjaren een veel ondernemender provincie was dan tot nu toe werd aangenomen. Ik kom op dat binnenkort te verschijnen boek zo nog even terug. Eerst een citaat.
- 'In deze tijden van grote en grootse veranderingen, schokkend en beangstigend soms, schuift Noord-Brabant van een plaats in de achterste rijen duidelijk naar voren. Dit groeiend zelfvertrouwen, zo belangrijk voor een verdere ontwikkeling, maakt het tevens noodzakelijk dat men niet, in een beperkt chauvinisme, zich beter waant dan ieder ander, en het maakt het tevens noodzakelijk dat men niet verblind wordt door het succes, te gemakkelijk zijn eigen aard verliest en de grote levenswaarden gaat vergeten waaruit de kracht juist in tijden van tegenspoed werd geboren.
- Dit zijn niet mijn woorden. Ik maak hier een sprong van 100 jaar vanaf het moment dat Borret de titel van gouverneur voor die van Commissaris des Konings inwisselde. Van 1850 naar 1950. Want deze woorden werden geschreven door Jan de Quay, een van mijn illustere voorgangers in zijn inleiding bij het driedelige boek, Het Nieuwe Brabant. Ze zijn nog steeds relevant voor de koers naar 2050.
- Het boek heeft als belangrijke les dat onze tradities nooit los kunnen worden gezien van onze toekomst: sterker nog, ontwikkelkracht heeft diepe wortels nodig. Vernieuwing, maar wel met aandacht voor wat we hier belangrijk vinden om het leven te vieren, dat is onze kracht. We werken vanuit een model waarin belangrijke dingen in het leven, economie, familie, gemeenschapszin, natuur, het goede leven, op een mooie manier samenvloeien. Evenwicht en harmonie zijn wezenskenmerken van het *beleid*, maar ook van de *stijl* van bestuurlijk Brabant.
- Niet *een* aspect of belang moet gaan domineren. Innoveren is hier ook geen doel op zich, onze economische arbeid moet ook zin hebben, economie mag niet 'losgedacht' worden van de samenleving. De economie is geen doel, maar een middel. Ik hoop dat de bankencrisis ons tenminste dat heeft geleerd. Ik hoop het, maar zeker weten doe ik het niet.
- Ons economische model is succesvol omdat het ook sociaal en ecologisch succesvol wil zijn. Brabant doet het de laatste tijd goed. Onze successen vallen op. De initiatieven die wij nemen om de inkomsten uit de verkoop van Essent ten goede te laten komen aan innovatie, verduurzaming en vernieuwing trekken de aandacht. Dat viel ook het Financieel Dagblad op getuige dat bijzondere katern waarvan de inhoud zich laat samenvatten met "de kracht van het Zuiden" en "als het in Brabant niet lukt, vergeet het dan maar."

- Het is ook in Europa opgevallen hoe Brabant optimaal de samenwerking zoekt met ondernemers, onderwijs, overheden en maatschappelijke organisaties. Men ziet daar heel goed hoe men in Brabant vanuit een sterk ontwikkelde eigen agenda inspeelt op de Europese programma's en de slimme regionale specialisaties.
- Het is Brussel niet ontgaan dat daarbij ruime aandacht is voor het MKB. Dat is er de reden van dat wij, samen met Vlaanderen en de Italiaanse regio Marche de *European Entrepreneurial Regional Award* voor 2014 toegekend gekregen hebben. Een belangrijke en eervolle prijs. Wij zijn dit jaar een van de provincies die zich meest ondernemersvriendelijke regio van Europa mag noemen. Wij geven u straks een klein presentie als blijvende herinnering aan de EER-award 2014 mee.
- Die EER- award- is niet alleen een verdienste van de overheid. Het is vooral een bewijs van de creativiteit en inzet van de Brabantse ondernemers en hun werknemers. Dat is er de reden van dat wij de burgemeesters van de Brabantse gemeenten heb uitgenodigd om een aantal toonaangevende ondernemingen als gast mee te nemen naar deze receptie. Maakt U zodadelijk eens kennis met hen. U zult zien dat zij hard werken aan het realiseren van werkgelegenheid, maar ook verantwoordelijkheid nemen voor een aantal maatschappelijke opgaven!
- Er is goed zaken te doen op terreinen als slimme mobiliteit, duurzame energie, gezond ouder worden en een duurzame agrofood productie. Tot u, de ondernemers, zeg ik: van harte welkom! U kunt nieuwe verbindingen leggen in het Brabantse economische ecosysteem bij het Businesspoint. Uit nieuwe ontmoetingen en verbindingen volgen echte innovaties!
- We zijn trots op Brabant en de Brabantse ondernemers, in de industrie, in agrarische sector, in de dienstverlening en de handel. Die trots zag U zojuist in de film. Centraal staat het innovatief ondernemerschap, de visie op Brabant als Europese top- kennis en innovatieregio waar die innovatie in het ondernemersbloed zit en niet bij ondernemers alleen. Het is merkbaar in alle gelederen van onze samenleving.
- De vraag is dan waar die succesvolle zoektocht naar verbinding, kennis en innovatie vandaan komt. Het antwoord ligt in het feit dat Brabantse identiteit een werkwoord is. We verbinden, verbeelden, ondernemen en organiseren. En dat in een traditie van voortdurende, brede consultatie en strategische reflectie.

- Ik zei het al vaker (ik ben me bewust van het gevaar van zelfcitatie...): onze belangrijkste grondstoffen zijn verbindingskracht en verbeeldingskracht. We zijn niet snel tevreden, en houden van het maken en onderzoeken van nieuwe ambachtelijke producten en diensten. Innovatie is dan ook: aanpielen, aanklooien. Het schijnbaar nutteloze dat zo nuttig is.
- Ook het Brabantse bestuur kenmerkt zich door een innovatieve cultuur. Zicht krijgen op mogelijke toekomstige ontwikkelingen maar ook een reflectie op de vraag of wij het goed doen. Dit vanuit een open proces, met ruimte voor inbreng van alle betrokkenen, in toenemende mate door de sectoren heen. Ook dat is niet eenvoudig. Het is een proces van vallen en weer opstaan.
- Het is een traditie die diep geworteld is. Neem het welvaartsplan van 1949, het agrarische welvaartsplan van 1955 die zich uitzetten met de industriële en agrarische ontwikkeling. Wat weer leidde tot een welvaartsbalans in 1965 dat de relatie tussen economische en sociale ontwikkeling in beeld brengt. Het manifest Brabant 2050 van oud-commissaris Frank Houben en gedeputeerde Pieter van Geel maakte de aspecten ecologie en duurzaamheid tot een permanent onderdeel van de discussie. Steeds weer leidde dat tot een brede discussie van betrokken Brabanders. En tot besluiten over nieuw beleid.
- Zo'n discussie is ook nu weer nodig, we moeten in gesprek blijven. En we moeten de kring van betrokkenheid verbreden en vernieuwen. Het nieuwste Brabant, een boek dat we op 20 maart zullen presenteren, wil die discussies voeden met analyses, inzichten en opinies en de kring verbreden.
- Dat is hard nodig. Na het nieuwe Brabant is het tijd voor het nieuwste Brabant. Want wij leveren in een tijd van veranderingen. In een tijd van fundamentele veranderingen. In een tijd waarin zelfs de veranderingen veranderen is het geen luxe ons de vragen te blijven stellen. Ontwikkelingen in de samenstelling van onze bevolking, verschuivende economische perspectieven, de klimaatdiscussie, discussie over onze gezamenlijke toekomst in Europa, over de manier waarop de Brabantse economie verder internationaliseren, over de manier waarop we leefbaarheid, mobiliteit en cultuur versterken. Over de vraag naar een cultuur van echte betrokkenheid, van gemeenschapszin. Over vragen naar de menselijke maat.
- Dat gaan we doen in 2014!
- In een jaar waarin een eeuw terug Europa het slachtoffer werd van wat onze zuiderburen de "grote oorlog" noemen, in een jaar waarin wij in Zuid-Nederland kunnen vieren dat wij zeventig jaar geleden bevrijd werden door Canadese, Britse, Amerikaanse en Poolse troepen.
- Herdenken doen we ook om na te denken. Die twee wereldoorlogen tonen aan wat er gebeurt wanneer er louter vanuit het hoog- opgemetselde bastion van de eigen identiteit gehandeld wordt.
- Onbeteugelde nationalistische krachten werden in de naoorlogse jaren door grote Europese leiders gevangen in instituties die ons de mogelijkheid geven belangenconflicten op een meer vreedzame wijze het hoofd te bieden. De diepe en onthutsende schending van de menselijke waardigheid in beide oorlogen inspireerden hen tot het ontwikkelen van transnationale instituties van rechtsstaat en democratie die hun diepste grondslag en betekenis aan die menselijke waardigheid ontleen.

- 200 jaar Koninkrijk, een constitutionele monarchie. 70 jaar vrede en vrijheid, rechtsstaat en democratie. Daar is voor gevochten, daar zijn grote offers voor gebracht.
- Er is de laatste dagen veel te doen over de werving van nieuwe kandidaten voor een positie in de gemeenteraad. Ik zou Brabant en de Brabanders nog eens willen oproepen dat het dienen van de gemeenschap, ook in de vorm van een lidmaatschap van een gemeenteraad, een belangrijke rol is, burger zijn is ook een ambt. Vrijheid is niet alleen een recht, maar ook een voorrecht dat plichten met zich meebrengt.
- Maar mag ik ook zeggen dat ik vind dat er veel krokodillentranen worden geplengd over dit onderwerp. Wanneer je jarenlang de lokale democratie uitholt, halfslachtig decentraliseert, de overheid als een irrelevante factor wegzet, raadsleden en bestuurders als zakkenvullers wegzet, moet je niet verbaasd zijn als burgers aarzelen daar verantwoordelijkheid te nemen.
- Dan is het wel van belang dat we werken aan een integer bestuur. Daarom heb ik aan de burgemeesters van Brabant, in goed overleg wederom met onze Vereniging van Brabantse gemeenten, kandidaat wethouders kritisch te bevragen voordat zij het ambt aanvaarden. Maar burgemeesters kunnen dat niet alleen. Het is een verantwoordelijkheid van ons allemaal om waakzaam te zijn. Ook van degenen die binnen politieke partijen verantwoordelijkheid dragen voor kandidaatsstellingsprocedures.
- Iets van een publieke waardering moet dus terug, en dat vraagt om een cultuur waarin niet alleen het eigen belang, maar ook het nastreven van algemeen belang als een waarde wordt erkend. Wij moeten ons herbezinnen op het belang daarvan.
- In een jaar dat de democratie weer gaat leven is dat ook de trotse rol van de politiek. De zich nu ontwikkelende structuurdiscussies in het bestuur helpen daar niet echt, leiden ons zelfs af van de vraag waar het echt om gaat. Ze zijn een teken van onze tijd, waarin middelen soms tot doelen zijn geworden. De hoe-vraag windt ons blijkbaar meer op dan de vraag naar het wat, en het waarom? We raken ook steeds verder verstrikt in papier en procedures! De democratie moet zich daar van helder onderscheiden. Er is daar een grote opdracht. Verstikkende procedures en systeemfetisjisme ontmoedigen ook politieke verantwoordelijkheid te nemen.
- Politici zijn er om besluiten te nemen over kwesties waar zij over gaan, in en na goed overleg met de samenleving. Niet om uit te leggen wat er uit het systeem komt.

- De komende verkiezingen voor gemeenteraden en het Europese parlement zijn daarom belangrijk. Verkiezingen zijn momenten van het waarom en waartoe? Welke dromen en doelen willen we formuleren? Welke waarden vinden we belangrijk?

Maar daar houdt de Commissaris dan ook op. Gaat U daar samen over spreken, ik heb gezorgd dat U niets tekort komt, en de soep is klaar! Samen met Edwin Kats heb ik deze ochtend in de keuken gestaan. Omdat we het serieuze hier in Brabant graag met het aangename combineren!